

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע **ראה תשע"ז**

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

שְׁמֵר וְשִׁמְעֵת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (דברים י"ב כח)

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

על הקשר בין דבר לדיבור, בהקשר של דרגות האמונה בקב"ה, כבר עמדנו כמה פעמים בעבר (המעוניינים יכולים לקבל את מאמרי בנושא ע"י פניה ל- info@eretzhemdah.org).

מאז תחילת חודש אב אנו זוכים לקרא את הפרשיות מספר דברים, השבוע נשתדל להוכיח כי 'דבר', 'דברים' בלשון התורה והנביא, איננו רק 'משהו' אלא שפעמים רבות משמעותו נבואה.

אם אכן דברינו נכוחים, הרי שמשמעות שם ספר דברים הוא "נבואות משה" (כמובן שנבואת משה היא במדרגת תורה ולא נביאים ואכמ"ל).

בספר בראשית, בתחילת פרשת וישב, יעקב אבינו הליביש את בנו האהוב, יוסף, ב"קְהַנְתָּ פַּסִּים". בזאת הוא הכריז עליו כמנהיג הבא, של משפחת יעקב. לאחר זמן מה, יוסף הודיע לאחים כי לא רק אביו בחר בו, אלא שהוא קיבל גם מסר נבואי בנדון. הקב"ה הכריז עליו כמנהיג הבא. וז"ל הכתוב: "וַיִּתְּלֵם יוֹסֵף יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאָחָיו" (בראשית פרק ל"ז ה). לא כתוב ויספר אלא וַיַּגִּד, ביטוי הרומז לשלטון כמו נגיד. הַחֲלוֹם בספר בראשית, משמעותו נבואה. (כל החלומות בספר זה הם נבואות, ללא יוצא מן הכלל). לכן, כשיוסף מגיד לאחיו כי הוא חלם חלום, משמעות דבריו היא, שהוא זה שנבחר בדורו, לקבל את החלומות הנבואיים. הוא זה שימשיך את הדרך של אברהם שראה בחלום-חזונו, את ברית בין הבתרים. הוא זה שימשיך את הדרך של יעקב אביו שזכה לראות כל כך הרבה חלומות-חזונו נבואיים. תוכן החלום גם הוא מפורש - אני המנהיג ואתם משתחוים לי. האחים, שלא קיבלו את פרשנותו, הבינו לעומק את כוונתו ולכן הם התריסו נגדו: "הַמְלִיךְ תְּמַלִּךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוּל תְּמַשֵּׁל בְּנוֹ" (שם, שם ה). יוסף, מצד אחד, ריכך את המסר כאשר הוא מבשר על חלום החדש: "וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאָחָיו" וַיַּסְפֵּר וְלֹא וַיַּגִּד. מצד שני, הפעם הוא כולל גם את אביו בין שומעי חזונו, על פיו גם צבא השמים ישתחוה לו. "וְהָיָה הַשָּׁמַיִם וְהָיָה יָחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מְשִׁתַּחֲוִים לִי" (שם, שם ט). תגובתו של יעקב אבינו מנסה לרכך את משמעות החלום ונותנת לו משמעות של שלטון על בני אנוש בלבד, מה שהפך את החלום לכאורה לבלתי אפשרי ללא תחיית המתים. מאידך, הכתוב מלמד שיעקב לקח בחשבון שאכן מדובר בנבואה, וזה לשון הכתוב: "וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדְּבָרִים" (שם, שם יא). רש"י, לכאורה, הסביר לנו רק את הביטוי שְׁמֵר - "היה ממתין ומצפה מתי יבא". אבל, בפירושו של רש"י כלולה הנחת היסוד, כי מדובר בדברי נבואה, שיש לצפות להתגשמותם והתקיימותם.

אם הדברים נכונים, יתבררו לנו פסוקים נוספים.

אחרי ששמואל פסל בנבואה את אחיו הגדולים של דוד מלהיות מועמדים למלכות. (ישי ובניו לא קיבלו את ההכרעה הנבואית) ישי שלח את שלשת בניו הגדולים, למלחמה כנגד הפלשתים כדי שיוכיחו את גבורתם ויזכו במלוכה. אף אחד מהם לא העז לצאת כנגד גלית. לאחר ארבעים יום, אליאב, בכורו של ישי, מגלה את דוד הקטן בשדה המערכה. וז"ל הכתוב: "וַיִּשְׁמַע אֱלִיָּאֵב אַחִיו הַגָּדוֹל בְּדָבָר אֵל הַאֲנָשִׁים וַיַּחַר אֵף אֱלִיָּאֵב בְּדוֹד וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה יִרְדֶּף וְעַל מִי נִטְשֶׁת מַעַצ הַצֵּאֵן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת זִדְנֹךָ וְאֵת רַע לְבָבְךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמִּלְחָמָה יִרְדֶּף: וַיֹּאמֶר דָּוִד מָה עֲשִׂיתִי עִתָּה הֲלוֹא דָבָר הוּא: וַיִּסָּב מֵאֲצִלוֹ אֵל מוֹל אַחַר וַיֹּאמֶר כְּדָבָר הַזֶּה וַיִּשְׁבְּהוּ הָעַם דָּבָר כְּדָבָר הָרָאוּ: וַיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר דָּוִד וַיַּגִּדוּ לְפָנָיו שְׂאוֹל וַיִּקְהָהוּ" (שמואל א' י"ז כח-לא).

אין כל ספק שהמילה המנחה בפסוקים אלה היא דָּבָר. על פי ההצעה שהצענו, הוויכוח בין אליאב ודוד היה בדבר נבואת שמואל, כי דוד יהיה המלך הבא. לכן תשובתו של דוד לשאלתו של אליאב, מה אתה עושה כאן? באת ל"ראות מלחמה"? הייתה ברורה: "הֲלוֹא דָבָר הוּא", באתי לקיים ולהגשים את נבואתו של שמואל הרמתי.

אם כך, ברור מדוע מעמד הר סיני מוגדר: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות י"ט ו), ספר דברים פותח בהכרזה: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל" (דברים א' א), חזונו הנשגב של ישעיהו בדבר אחרית הימים פותח בהכרזה: "הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּזְהַר וְשָׁעִיהוּ בְּן אָמוֹן" (ישעיהו ב' א), ספר ירמיהו נפתח בהכרזה: "הַדְּבָרִים יִרְמְיָהוּ בְּן חִלְקִיָּהוּ" (ירמיהו א' א) ועוד.

הלא דבר הוא!

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד</p>	<p>לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלב"ע י' בתמוז תשע"ד</p>	<p>לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט</p>
<p>לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלב"ע ח' באייר תשע"ו</p>	<p>לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י' באייר תשע"א</p>	<p>לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע ט' בתשרי תשע"ו</p>	<p>לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד</p>

לע"נ בן ציון גרוסמן נלב"ע כ"ג בתמוז תשע"ז
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, עיר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.eretzhemdah.org info@eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

”אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַנֵּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסְף עָלַי וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ” (יג, א)

איסור בל תוסיף

האם היושב בסוכה בשמיני עוצרת עובר על “בל תוסיף”?

האיסור להוסיף. אסור להוסיף על דברי התורה, שנאמר כאן: אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַנֵּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תִסְף עָלַי. המוסיף על מצוה ולא נתכוין בהוספה לשם מצוה, נחלקו בדבר: לפי לשון א' בגמרא (ערובין צה ב) הדבר תלוי במחלוקת אם לצאת ידי חובת המצוה צריכים כוונה, שלהסוברים שמצוות צריכות כוונה, אף בל תוסיף עובר בלי כוונה. ולפי לשון ב' (שם) הדבר תלוי במחלוקת תנאים: לחכמים כשם שלצאת אין צריך כוונה, כך לעבור על בל תוסיף אין צריך כוונה, ולרבן גמליאל אף על פי שלצאת אין צריך כוונה, לעבור צריך כוונה. ודעת הט"ז (אורח חיים ס"י תרנא ס"ק יז) להלכה שאף על פי שהשולחן ערוך (סי' ט) פסק שמצוות צריכות כוונה, עבירת בל תוסיף אינה צריכה כוונה לשם מצוה, אלא אם כן נתכוין בפירושו לשם דבר אחר, כגון לנוי, שאינו עובר (אליה רבה שם ס"ק לח ע"פ הרא"ש סוכה פ"ג).

במה דברים אמורים בזמן של המצוה, אבל שלא בזמנה לדברי הכל אינו עובר על בל תוסיף אלא אם נתכוין לשם מצוה (רמב"ם בראש השנה כח ב).

הוספה על מצוות התורה תיתכן באופנים אלה: הוספה בזמן; הוספה בעשייה; הוספה במין; הוספה באישים; הוספה בלאוין; הוספה במצוה חדשה.

הוספה בזמן. מצוה שחובתה בזמן ידוע והוסיף לעשות המצוה אחר הזמן, אם הוסיף בכוונה לשם מצוה הרי זה עובר משום בל תוסיף, כגון הישן בשמיני של חג הסוכות בסוכה, ונתכוין לצאת בכך ידי מצות סוכה (מסקנת רמב"ם ערובין צו א וראש השנה כח ב). וכן אם הניח תפילין לשם מצוה בשבתות וימים טובים, עובר משום בל תוסיף (שו"ת הרשב"א ח"א סי' סא; מגן אברהם סי' לא ס"ק א). בחוץ לארץ שיושבים בשמיני עצרת בסוכה, משום ספיקא דיומא, אינם עוברים בכך על בל תוסיף, לפי שלא בזמנה בלי כוונה למצוה אינה תוספת, ומכיון שיושבים בסוכה משום ספק שביעי, הרי אם באמת שמיני הוא, אין מתכוונים למצות סוכה (רש"י ערובין שם). והוא הדין כשעושה משום ספק בדיון, כגון בחול המועד שנחלקו הפוסקים אם מניחים תפילין, ומשום ספק הוא מניח, אין בו משום בל תוסיף (סמ"ק סי' קנג; מג"א סי' לא ס"ק ב). והרשב"א (ר"ה טז א) כתב שלפיכך אין בישיבת סוכה בספק שביעי ספק שמיני משום בל תוסיף, לפי שיושבים מחמת תקנת חכמים שתיקנו לעשות ספיקא דיומא, וכל שעושה על פי תקנת חכמים אין בו משום בל תוסיף, שנאמר: על פי התורה אֲשֶׁר יוֹרֵד (דברים יז יא).

הוספה בעשייה. מי שקיים מצוה שחובתה להיעשות פעם אחת, וחזר ועשה בתוך זמן חובתה עוד פעם, כגון כהן שבידך ברכת כהנים, וחזר ובידך אותו ציבור עצמו, או שנטל לולב בחג וחזר ונטל, וכן תקע שופר בראש השנה וחזר ותקע, או שאכל בפסח כמה זיתי מצה, אין כאן משום בל תוסיף (תוס' ר"ה טז ב ד"ה ותוקעין ושם כח ב ד"ה ומנא). ולפיכך תקנו חכמים לתקוע תקיעות מיושב, ולחזור ולתקוע תקיעות מעומד, ולא חששו משום בל תוסיף (תוס' שם). וגם בזה כתב הרשב"א (ר"ה טז א) שבל תוסיף אינו אלא כשאדם מוסיף מדעת עצמו, אבל כשהוא עושה מחמת תקנת חכמים לא שייך בל תוסיף.

תוספת במין. הוספה בחפץ שמקיימים בו את המצוה עוברים עליה משום בל תוסיף, וכן אמרו בספרי (ראה פיסקא פב): מנין שאין מוסיפים לא על הלולב ולא על הציצית, תלמוד לומר: לא תסף עליו.

כהן המוסיף ברכה אחת בברכת כהנים, עובר משום בל תוסיף, וכן אמרו: מנין שאם פתח לברך ברכת כהנים שלא יאמר הואיל ופתחתי לברך אומר: ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסַּף עֲלֵיכֶם כְּכֶם אֶלְף פְּעָמִים וַיְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דָּבָר לְכֶם (דברים א יא), תלמוד לומר: לא תספו על הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַנֵּה אֶתְכֶם (דברים ד ב), אפילו דבר לא תוסיף עליו (ספרי ראה פיסקא פב; ברייתא בר"ה כח ב).

הוספה באישים. אשה שפטורה ממצות עשה שהזמן גרמא, לדעת התנאים הסוברים שאסורות לקיים אותן המצוות, פירשו רש"י (ר"ה לג א ד"ה הא נשים) והתוספות ר"ד (ע"ז מהדורא קמא ג א ד"ה לומר לך) שהרי זה משום שעוברת על בל תוסיף, והתוספות (ערובין צו א ד"ה מיכל) פירשו שלא משום בל תוסיף אותם תנאים אוסרים, אלא מטעמים אחרים. ומכל מקום, ההלכה כתנאים שמתירים לאשה לקיים מצוות שפטורה מהן.

הוספה בלאוין. בית דין שגזרו לאסור דבר המותר ואמרו שהוא אסור מן התורה, עוברים בבל תוסיף, כיצד, הרי כתוב בתורה: לֹא תִבְשֵׁל גְדִי בְחֵלֶב אֱמוֹ (שמות כג יט), ולמדו מפי השמועה שהכתוב לא אסר אלא לבשל ולאכול בשר של בהמה בחלב, אבל בשר עוף מותר בחלב מן התורה, אם יבא בית דין ויאסור בשר העוף ויאמרו שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה, הרי זה מוסיף. אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסור אותו משום גזירה, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה, וכן כל כיוצא בזה (רמב"ם ממרים פ"ב ה"ט; החינוך מצוה תנד; הרמב"ן על התורה דברים ד ב, וע"י השגת הראב"ד שם ואור שמח).

הוספת מצוה חדשה. יחיד שבדא מלבו לעשות מצוה חדשה, כגון ירבעם שעשה חג בחודש שבדא מלבו, עובר בבל תוסיף. ואפילו נביא אסור לו להוסיף, וכן אמרו (מגילה יד א): ארבעים ושמונה נביאים עמדו להם לישראל, ולא פיתחו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת. ומכיון שאסור להוסיף על פי נביא הרי זה בכלל בל תוסיף, אלא שמוסיף על פי נביא למדנו מכתוב מיוחד של אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֶךָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי (ויקרא כז לד. רמב"ן עה"ת שם), אלה המצוות שנצטוונו מפי משה, ואין נביא עתיד לחדש דבר (ירושלמי מגילה פ"א ה"ה). והגר"א (באדרת אליהו) פירש שלפיכך נאמרו שני פסוקים בתורה על בל תוסיף: (א) וְעֵתָה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל הַחֻקִּים וְאֶל הַמִּשְׁפָּטִים וְגו' לֹא תִסְפוּ עַל הַדְּבָר וְגו' (דברים ד א-ב), והוא ציווי שלא להוסיף על תרי"ג מצוות, (ב) והפסוק השני: אֵת כָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַנֵּה אֶתְכֶם וְגו' לֹא תִסְף עָלַי (כאן), היינו שלא להוסיף באותה מצוה עצמה.¹

¹ מתוך ע"י בל תוסיף, כרך ג, פרקים א – ז

Montevideo, Uruguay

מונטווידאו, אורוגואי

סיון תשנ"ד

כתובת אשה שחיתה בעבר עם גוי

שאלה

אשה יהודיה שהיתה עד לפני שנים מספר נשואה לגוי והתגרשה ממנו, עומדת עתה להינשא ליהודי. האם כותבין במקרה זה כתובה בנוסח המתאים לאשה גרושה?

תשובה

כתב רמב"ם וכן פסק רמ"א שבכתובת גרושה יש לכתוב "הדא מתרכתא", כדי לפרסם שהיא אסורה לכהן¹. האשה שלפנינו נאסרה לכהן משום איסור "זונה", אבל אי-אפשר לכתוב לה "מתרכתא" מכיוון שעל-פי ההלכה אינה גרושה. ולכן, כדי לתת סימן שאמנם האשה פסולה לכהן ועם זאת למנוע ממנה ביזיון, ניתן לכתוב את הביטוי "איתתא דא", מכיוון שזה יהווה שינוי מנוסח כתובת בתולה². והחכם עיניו בראשו ולא יקרא "איתתא" בקול רם בשעת החופה³.
כמוכן שכתובתה מנה בלבד⁴, והמנהג הוא שלא לכתוב את המלה "מוהר"⁵ ולא "דחזו ליכי מדאוריתא"⁶ אלא "ויהיבנא ליכי בכתובתיך כסף מנה דחזו ליכי".

¹ רמב"ם פ"ד מהלי יבום וחליצה ה"ל לד, רמ"א אה"ע ס"י סו סעיף יא בהג"ה.
² י"א המובאים בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' קט סק"ג), ב"לבוש" (סי' סו סעיף ב) וב"כנסת הגדולה" (הג"ט אות מד), וכן פסקו בעל "נחלת שבעה" (סי' יב אות טו), "שבט בנימין" (סי' רעג) ו"בית מאיר" (סי' סו סעיף יא).
אמנם מהר"ם מינץ, "לבוש" ו"כנסת הגדולה" עצמם, וכן "חלקת מחוקק" (שם ס"י סו ס"ק מא) ו"בית שמואל" (שם ס"ק כה) פסקו לכתוב "בעולתא". ובפסקי הלכות "יד דוד" (פרק י עמ' לב) כתב שצריך להזכיר בכתובה "אתתא דאיפסילה לכהונה". ועיין עוד ב"נחלת שבעה" (סי' יב אות טו). ולא כדאי לכתוב "כלתא דא" מכיוון שבכתובות נוסח עדות המזרח כותבים גם לבתולא "כלתא", ואין אפוא בכך סימן [הערת הגר"נ גולדברג שליט"א, דיין בבית-הדין בירושלים]. ועיין עוד ב"אוצר הפוסקים" (יח ס"ק קמה).
³ על-פי מהרש"ם (ח"ז ס"י קנב).
⁴ דווקא לגבי בעולה שלא נפסלה לכהונה, מן הטעם שכתבנו למעלה.
⁵ ברמב"ם פ"ד מהלי יבום וחליצה ה"ל לד, תשב"ץ (סי' שא) ועוד מבואר שגם לגרושה ולאמנה כותבין מוהר, ואולם ב"שבלי הלקט" (ח"ב ס"י סה) וב"לבוש" (סי' סו סעיף ו) כתבו שאין לכתוב מוהר, וכן היא הכרעת בעל "נחלת שבעה" (סי' יב). ועיין "אוצר הפוסקים" שם ס"ק כב.
⁶ "חתם סופר" (אבה"ע סי' קכה) ו"פתחי תשובה" (סי' סו סק"ה).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
הרב אביחי ניסן בן חיה	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב"ר	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
אורנית מרים בת דליה	יהושפט יחזקאל בן מילכה	ליליאן בת פורטונה
יהבית יהודית בת תירצה		
בתוך שאר חולי עם ישראל		

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

הרב יוסף כרמל
צפנת ישעיהו
מספר עותקים

לרכישה